

públic, cosa que deu significar l'existència d'una almenys incipient escola pública. No tot eren flors i violes; el segle XVII aquelles contrades sofriren les repercussions de les guerres, repercussions que han deixat mals records en els pobles (cf. 227, núm. 96; 238, núm. 126; 249, núm. 12). Sense data de proclamació, hom es podia trobar davant per davant de la llei en el cas tràgic de "acollir... ninguna persona qui defuge a la mort", cas en el qual qui donés acolliment "sie foragitat de la vila fins a tant que la vila li pareixerà" (254, núm. 43).

Tot aquest gruix d'actuació social pública és la que ens passa davant els ulls en llegir les *Ordinacions locals* aplegades en aquestes pàgines. Els que les escriviren ni havien tingut la sort de conèixer la normalització lingüística d'En Pompeu Fabra, ni s'havien immergit en una gramàtica d'encuny universitari, cosa que vol dir que dins un gran sentit unitari no manca en aquella llengua un fort deix molt individual, que en algun moment fins i tot ens permet de saber que algun mot castellà ja s'havia esmunyit fins i tot en la parla del Priorat, com és ara la paraula 'cárcel' en texts del segle XVIII: encara que difunt, Felip V Borbó devia estar satisfet perquè, ni que només hagués estat en una sola paraula, es començava de 'conseguir el efecto' de la seva dèria lingüística substitutòria.

Això no obstant, ens podem trobar amb grafies que ens obliguen a preguntar-nos si són les dels valuosos llibres originals: un cas podria ésser l'"escusar de les deveses" (223, núm. 87), que fa preguntar si no seria 'escurar' = escombrar, netejar.

Les indicacions anteriors es presenten com a decisions de l'autoritat municipal (tres jurats i nou consellers), formulades en paràgrafs independents per a cada una d'elles; aquesta és la forma normal, que ocupa des de la pàgina 19 a la 266; a continuació, de la pàgina 267 a la 301, hi ha les *Ordinacions hechas por el señor duque, don Luis, sobre el régimen de la villa de Cornudella 1659*, que ocupen fins a la pàgina 277; no seguint el títol, el text és escrit en llengua catalana; venen a continuació les *Ordinacions de la vila de Cornudella*, també redactades i copiades en llengua catalana, promulgades a Madrid el 1762 pel duc de Cardona i comte de Prades d'aquells anys (279-301). Característic d'aquestes dues *Ordinacions* és el d'haver estat redactades i copiades com si cada una fos peça sistemàtica i coherent dins el conjunt. La diferència entre les dues és que les primeres no tenen fórmula de promulgació, a diferència de les segones, on la promulgació és transcrita en la pàgina 301.

Un bell llibre, que mereix a l'autor (o autors) tota mena de reconeixements i que ja estaríem contents que, si no cada poble, lloc, vila o ciutat tingués la recopilació d'ordinacions que li corresponen, almenys cada comarca, imitant el Priorat, encarregués o almenys trobés un encarregat d'aplegar-les i d'assegurar-ne l'edició.

Josep Perarnau

Josep CERDÀ i BALLESTER, Juan Ignacio PÉREZ GIMÉNEZ, Xavier SERRA ESTELLÉS, *Inventari dels arxius parroquials de la Costera* (Monumenta Archivorum Valentina, XII), València, Facultat de Teologia "San Vicente Ferrer", 2013, 340 pp.

La pàgina IX de les afegides a les 340 del llibre ens dona la llista dels dotze inventaris d'arxius parroquials del bisbat de València publicats amb una regularitat que honora els directors dels "Monumenta Archivorum Valentina" entre el 1998 i el 2013; el fet que amb el volum actual la col·lecció hagi arribat a la dotzena és ocasió excel·lent per a congratular-nos amb la Facultat de Teologia 'San Vicente Ferrer' de València pel resultat i per la regularitat. I com que hom pot suposar que encara tenen camp per a córrer, afegirem un cordial "per molts anys!"

Segurament amb més raó que els precedents, el volum actual és introduït amb un capítol intitulat *Xàtiva: més de vint segles a l'ombra de l'etern vigia* (11-41), capítol que permet al lector de resseguir a grans gambades el devenir de la capital de la Costera des que amb els fbers s'a-

nomenava 'Saitabi', passant per la 'Saetabis' romana i visigòtica, per la 'Sateba' islàmica a la Xàtiva definitiva i als moments d'eufòria per la decisió amb la qual el govern espanyol el 1822 proposava a la Santa Seu l'erecció del bisbat de Xàtiva, document romà que encara no ha arribat. Mentrestant, i d'acord amb la sentència valenciana que "Lo mal d'Almansa / a tots alcança", la malvestat aplegava a Xàtiva el juny del mateix 1707 i davant la defensa aferrissada de la població i del castell, Felip V Borbó castigà Xàtiva a ésser cremada i de fet ho fou "al voltant d'un terç del municipi..., incloent-ne edificis institucionals" (25). Mentrestant hem assistit a la conquesta i entrada de Jaume I el 1244 (16), l'elevació de Santa Maria a Col·legiata el 1413 per Benet XIII, la concessió del títol de Ciutat per Pere Terç (no IV: 19) el 1349, "condició ciutadana, com si aleshores només la posseís la capital, València" (però Sogorb era capital de bisbat, i no era ciutat?). L'intent d'esdevenir capital de bisbat s'allargassà fins al segle XIX.

El segon capítol és dedicat a l'Orde Militar de Montesa, que és una singularitat de la comarca; resumida la història de l'orde des de la creació pel rei Jaume II i el papa Joan XXII i la seva història fins a la desamortització (44-66), tenim al final llistes tant dels cavallers com dels religiosos de l'orde nacuts a la Costera com dels cavallers que disfrutaren de senyoriu en la mateixa contrada (66-70); segueixen els capítols, cada un dels quals és dedicat a una parròquia on tenim informació de les sèries documentals de cada arxiu, amb indicació de l'any en què cada una comença; les anteriors al segle XIX són les següents: Alcúdia de Crespins, 1597 (75-84); Barxeta, 1613 (85-92); Aiacor, 1682 (99-104); Cerdà, 1735 (105-112); Estubeny, 1627 (115-121); La Font de la Figuera, 1567 (125-128); La Llosa de Ranes, 1777 (149-154); Moixent, 1565 (157-178); Montesa, 1785 (179-189, més documentació des del segle XIV a Madrid, AHN: 192-202); Rorglà i Corberà, 1707 (207-216); Vallada, 1533 (221-232); i Xàtiva, Col·legiata de Santa Maria, 1396 (239-300, més expedient II i III, 1664: 302-303); Xàtiva, Sant Pere Apòstol, 1775 (313-320); Xàtiva, Sants Joans, 1609 (321-326); Xàtiva, Torre d'En Lloris, 1686 (327-333).

No cal manifestar la satisfacció amb què col·laborem a fer conèixer la riquesa de documentació conservada en els arxius de les parròquies de la Costera. Enhorabona!

Josep Perarnau